

NEKE NEPROMJENJIVE KARAKTERISTIKE OBITELJI UČENIKA V. RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE I MODALITETI POREMEĆAJA U NJIHOVOM PONAŠANJU

Zdravka Poldrugáč

Originalni znanstveni rad

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.58

SAŽETAK

Na uzorku od 464 učenika petih razreda osnovne škole kanoničkom korelacionom analizom interpretirane su relacije između varijabli koje procjenjuju ponašanja učenika i varijabli koje procjenjuju neke nepromjenjive obiteljske prilike.

Rezultati su ukazali na četiri značajna koeficijenta kanoničke korelacije odgovorna za povezanost između promatranih skupova varijabli. Iz rezultata proizlazi da su se loš školski uspjeh, razne poteškoće vezane uz tok školovanja kao i za široku lepezu različitih poremećaja u ponašanju blažeg intenziteta, od promatranih karakteristika obiteljskih prilika, odgovorni niži obrazovni status roditelja i nepovoljna kulturna razina obitelji, dok za pretežno pasivne oblike poremećaja u ponašanju kao i za emocionalnu hladnoću učenika odgovoran odvojeni život roditelja i rana odvojenost djeteta od jednog ili oba roditelja.

1. UVOD

Unatoč bio-psiho-socijalnoj genezi većine poremećaja u ponašanju, utjecaj obiteljskih prilika neosporan je, osobito kad se radi o djeci, učenicima petog razreda osnovne škole koja su još najviše povezana sa roditeljima, odnosno članovima obitelji, i kod kojih se proces socijalizacije još uvijek većim dijelom odvija unutar obitelji.

Za ponašanja učenika koja su ovim istraživanjem obuhvaćena može se reći da predstavljaju tek elemente poremećaja u ponašanju, jer za promatranu životnu dob i nisu karakteristična fiksiranija društveno neprihvatljiva ponašanja, no ona mogu, u svakom slučaju, diferencirati učenike po stupnju rizičnosti koji uz konstelaciju ostalih

rizičnih faktora može takvo dijete odvesti na put istinskih poremećaja u ponašanju.

Osim u biološkim i psihološkim predispozicijama rizičnost treba tražiti u uvjetima socijalne sredine, osobito uže socijalne sredine, koju u promatranoj životnoj dobi prije svega predstavlja obiteljska sredina.

Stoga se ovim radom i željelo ukazati na neke osnovne elemente rizičnosti na području općih karakteristika obitelji, strukture, socioekonomskog i kulturnog statusa i mobilnosti obitelji i to karakteristika koje su djelovale u razdoblju prije uključivanja u peti razred osnovne škole.

Stavljajući u odnos modalitete ponašanja učenika i karakteristike njihovih obiteljskih

prilika željelo se ukazati na specifične elemente rizičnosti koji se vežu uz određena ponašanja učenika, te time uputiti na smjer i oblik socijalno-pedagoškog rada bilo s učenicima bilo s njihovim roditeljima.

2. METODE RADA

2.1. Uzorak ispitanika

Ispitivanje je vršeno na uzorku od 464 učenika petih razreda u pet osnovnih škola reprezentativnih po sociodemografskim karakteristikama svojih učenika za grad Zagreb. To su osnovne škole "Gustav Krklec" i "Većeslav Holjevac" koje se nalaze na području Novog Zagreba, "Miroslav Krleža" i "NH Anka Butorac" koje se nalaze bliže starom centru grada, te osnovna škola "Miloje Pavlović" koja je locirana otprilike na razmeđu starog i novog dijela grada.

2.2. Uzorak varijabli

U okviru istraživanja prikupljene su informacije o, s jedne strane, različitim modalitetima ponašanja učenika i, s druge strane, o nekim karakteristikama njihovih obiteljskih prilika.

Modaliteti ponašanja mogu se podijeliti na ona čije je manifestiranje prvo vezano uz školski uspjeh kao opći uspjeh u učenju (OPUSPP), školska disciplina (SKODIP), redovitost u izradi domaćih zadataka (DOMZAP), ponavljanje razreda (PONRAP), prekidi u školovanju (PREKIP); zatim ostala ponašanja koja se pretežno manifestiraju u školskoj sredini kao neopravdani izostanci s pojedinih sati nastave (NEOPRP), svojevoljno napuštanje nastave (NAPNAP) rastresenost (RASTRP), grickanje noktiju (GRICKP), tikovi (TIKOV), neregulirano

noćno ili dnevno mokrenje (MOKREP), sisanje palca (SISANP), brzopletost u govoru (BRZOPP), sklonost hipohondrijskim jadikovkama (HIPOHP), nametljivost (NAMETP), prkos (PRKOSP), verbalna agresija (VERBAP), fizička agresija (FIZIAP), laganje (LAGANP), masturbacija (MASTUP), cinkarenje (CINKAP), ulizivanje nastavniku (ULIZIP), oponiranje kolektivnim akcijama (OPONIP), varanje u školskim ispitnim situacijama (VARASP), zlonamjerno varanje (ZLOVAP), neurednost tijela i odjeće (NEUTIP), neurednost školskog pribora (NEUPRP), neispavanost (POSPAP), plašljivost (PLASLP), povučenost (POVUCP), potištenost (POTISP), plačljivost (PLACLIP), nemarnost (NEMARP), nezainteresiranost (NEZAIP), razmaženost (RAZMAP), mucanje (MUCANP), uključenost u vannastavne aktivnosti u školi (VANNSP), uključenost u vannastavne aktivnosti izvan škole (VAN-NIP), emocionalna hladnoća (EMOMLP), interes za suprotni spol (SUPSPP). Od ponašanja koja se ne ispoljavaju samo u školskoj situaciji ali svakako na nju imaju utjecaja mjereno je pušenje (PUSENP), konzumiranje alkoholnih pića (ALKOHOP), snifanje, uzimanje tableta, bježanje od kuće (BJEZKP), prodaja ili poklanjanje vlastite imovine (VLAIMP), prodaja ili poklanjanje porodične imovine (PORIMP), krađa (KRADJP), druženje s osobama asocijalnog ponašanja (ASOCOP), prosjačenje, tapkaranje (TAPKAP), skitnja (SKITUP), pušenje opojnih droga, uzimanje droga putem injekcija, preprodaja vrijednijih predmeta (PREPRP), ekscesna ponašanja na stadionima (EKSCPEP), sankcije od strane suca za maloljetnike (SANKCP), krivična prijava za druga krivična djela - neimovinska

(DRUGKP).

Varijable o uvjetima života u obitelji učenika sadržajno su podijeljene na tri područja koja opisuju neke segmente obiteljskih karakteristika, a koje je nužno promatrati kao jedinstveni sistem. To su: struktura obitelji: s kime dijete živi do polaska u školu (ZIDOSK), bračni status djeteta (BRACNO), da li je dijete blizanac (BLIZAN), da li roditelji žive zajedno do polaska djeteta u školu (ZADOSK), da li su roditelji razvedeni (RAZVED); socio-ekonomsko- kulturni status i mobilnost obitelji: obrazovanje oca (OBRAOT), obrazovanje majke (OBRAMA), zaposlenost oca (ZAPOCA), zaposlenost majke (ZAPMAJ), rad roditelja u inozemstvu (RADINO), tko se bavio odgojem djeteta za vrijeme rada roditelja u inozemstvu (ODGINO), mjesto odakle potječe otac (MJEOTA), mjesto odakle potječe majka (MJEMAJ), doseljenje obitelji u Zagreb (DOSZGB), dob djeteta u vrijeme doseljenja u Zagreb (DOBDOS), kulturna razina obitelji (KULPOR); socijalno zaštitne intervencije (SZIRID), materijalna pomoć (MATPOM) i pomoć pri zapošljavanju (POMPOR).

Sve varijable konstruirane su tako da rezultati leže na ordinalnoj ljestvici, a skalirane su na način da kod varijabli ponašanja

numerički niži rezultat znači nepovoljniju poziciju, a numerički viši rezultat znači povoljniju poziciju, dok je kod varijabli o obiteljskim prilikama obratno. Numerički niži rezultat znači povoljniju poziciju, a numerički viši rezultat znači nepovoljniju poziciju obitelji na promatranim varijablama.

2.3. Metode obrade rezultata

Relacije između varijabli modaliteta ponašanja učenika i varijabli za procjenu obiteljskih prilika analizirane su primjenom programa za multivarijatnu analizu QCCR (kanonička korelacijska analiza i kanonička analiza kovarijanci; Momirović, Dobrić, Prot i Bosnar, 1984.).

3. REZULTATI RADA

Kanonička korelaciona analiza pokazala je da je skup varijabli za procjenu ponašanja učenika povezan sa skupom varijabli za procjenu obiteljskih prilika sa četiri značajna koeficijenta kanoničke korelacije (Tablica 1.). Pored vektora parcijalnih kanoničkih koeficijenata izračunata je i struktura kanoničkih faktora i kanoničkih krosfaktora, a interpretacija kanoničkih varijabli temeljila se pretežno na temelju strukturalnih matrica.

Tablica 1.

Kanonička korelaciona analiza
Kriterij Prob. = .010

	Koeficijenti kanoničke determinacije	Kanoničke korelacije	Q (?)
1	.55 236	.74.321	.00 000
2	.38 861	.62 339	.00 000
3	.28 776	.53 644	.00 000
4	.27 506	.52 446	.00 026

Prvi par kanoničkih varijabli povezan je s korelacijom .74, pa obilježja ponašanja učenika i obilježja njihovih obiteljskih prilika procjenjena na temelju te kanoničke korelacije imaju 55% zajedničke varijance (Tablica 1.).

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura varijabli za procjenu modaliteta ponašanja učenika na prvoj kanoničkoj dimenziji prikazani su u tablici 2.1, a parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura varijabli za procjenu obilježja obiteljskih prilika prikazani su u tablici 2.2.

Prvi kanonički faktor izoliran iz indikatora modaliteta ponašanja učenika definiran je postojanjem gotovo svih promatranih poremećaja u ponašanju, a osobito onih koji se odnose na izrazito loš školski uspjeh, česte izostanke s nastave, neredovitost u izradi domaćih zadaća, neurednost, nemarnost i nezainteresiranost. To su, nadalje učenici koji često ispoljavaju fizičku agresivnost, lažu, bježe od kuće, kradu, druže se s osobama asocijalnog ponašanja, skiću se i rijetko su uključeni u vannastavne aktivnosti čak i u školi, a osobito izvan nje. Prvu kanoničku dimenziju, dakle, čine učenici koji su odgojno i pedagoško zapušteni čiji socijalni razvoj kreće u smjeru devijantnog ponašanja.

Rani znaci dječje odgojne zapuštenosti koji uz školski neuspjeh čine supstancijalni dio ovog kanoničkog faktora su, između ostalih, laž i krađa. Ti znaci govore da se dijete moralno ne razvija u zadovoljavajućem smjeru pa zahtijevaju da se na njih adekvatno reagira. Laž djeteta ima mnogo uzroka no jedan od najkarakterističnijih za školsku dob je laž radi opravdanja i zbog straha od

kazne. Pojačana dječja sklonost bilo kojem tipu laži treba navesti da se potraže uzroci zbog kojih dijete laže, a njihovo utvrđivanje ima preventivni karakter u smislu sprečavanja mogućeg devijantnog ponašanja. U školskom uzrastu krađa više nije posljedica neznanja o pojmu svojine, već je to znak nedostatka autokontrole; prisvajanje se obično obavlja potajno sa spremnim objašnjenjima za slučaj da bude otkriveno. Dječja krađa je ponekad i kompenzacija za pažnju i toplinu koja djetetu nedostaje pa je nastoji kompenzirati posjedovanjem predmeta koji mu pruža zadovoljstvo.

Znak dječje odgojne zapuštenosti svakako je i nedostatak higijenskih, radnih i kulturnih navika, kao i bježanje iz škole. Odgojno zapuštena djeca bježe iz škole i stoga što u njoj ne nalaze aktivnosti koje ih zanimaju. Osim toga, ta su djeca u školi često kritizirana i kažnjavana a psihološki ne pripadaju razrednom kolektivu. Pravu grupu, kojoj psihološki pripadaju, imaju izvan razreda, najčešće i izvan škole. Odnos i pripadnost takvoj grupi kao i aktivnosti takve grupe koje ih privlače često su uzrokom njihove nezainteresiranosti za školu.

Uzroke takvom ponašanju, između ostalog, treba tražiti i u obiteljskim prilikama. Pobornici psiholoških teorija, osobito teorija socijalnog učenja, smatraju da se odgojna zapuštenost javlja kao posljedica problema koje takvo dijete ima u usvajanju zabrana i u procesu identifikacije s vrijednosnim sustavom roditelja. Svakako da je poremećaj odnosa na relaciji roditelj - dijete važan izvor poremećaja u razvoju ličnosti, da taj poremećaj izaziva u djetetu otpor prema

socijalnoj okolini u kojoj živi, prema njezinim normama i vrijednostima, pa ih zbog toga dijete više ili manje krši, a to na kraju može dovesti do devijantnog ponašanja.

Struktura prve kanoničke dimenzije izolirane iz skupa varijabli za procjenu obilježja nekih obiteljskih prilika ukazuje na to da se ovdje radi prvenstveno o roditeljima nepovoljne kulturne razine, nižeg obrazovanja, često i nezaposlenih, koji su doselili u Zagreb iz manjih mjesta, evidentirani su u službi socijalne zaštite i prema njima su primjenjivane socijalno-zaštitne intervencije.

Dolazak iz sela u grad, u kojem se mijenja uloga svih članova dojučerašnje patrijarhalne obitelji, može prouzročiti poremećaje u ponašanju kod djece. Mnogi roditelji dolaskom iz sela u grad ne mogu iz objektivnih razloga ispunjavati, adekvatno novim okolnostima, svoje odgojne zadatke. Ti roditelji obično puno izbjavaju iz kuće u nastojanju da osiguraju materijalnu egzistenciju svoje obitelji. Uglavnom imaju skromne kvalifikacije ili ih uopće nemaju pa su zbog toga u materijalnoj oskudici a često i u stambenoj. Sve to i u samih roditelja izaziva čitav niz konflikata i frustracija, osjećaj nesigurnosti i nezadovoljstva, pa u takvim obiteljima neprestano vlada loša klima i loši međusobni odnosi njezinih članova. Kod djece iz takvih obitelji motivacija za učenje često je slaba, a njihove su aktivnosti intenzivnije na drugim (lakšim) područjima koja pružaju zadovoljstvo i uz relativno male napore. Kako su im interesi uglavnom oskudni, spoznaje su im vrlo skromne, obrazovanje nedovoljno. Zaostajanje u savladavanju školskog gradiva u njih je iz dana u dan sve veće dok konačno ne kulminira u ponavljanju razreda.

Takvim učenicima osobito je potrebna pomoć od strane pedagoških radnika škole, jer se s jedne strane ne može očekivati adekvatna inicijativa od strane obitelji koja je, kao što je rečeno, na vrlo niskom kulturnom i obrazovnom nivou, a s druge strane, radi se o poremećajima u ponašanju koji često predstavljaju početnu fazu na kontinuumu društveno neprihvatljivog ponašanja.

Drugi par kanoničkih faktora povezan je s korelacijom od .62, pa obilježja ponašanja učenika i obilježja njihovih obiteljskih prilika na ovoj kanoničkoj dimenziji imaju 39% zajedničke varijance a prikazani su u tablicama 3.1 i 3.2.

Drugu kanoničku dimenziju izoliranu na skupu varijabli koje opisuju modalitete ponašanja učenika čine ponašanja za koja bi se moglo reći da predstavljaju teže oblike promatranih poremećaja u ponašanju. Ovu dimenziju čine cjelodnevni izostanci s nastave očito vezani uz učestala bježanja od kuće, prodaja vlastite i obiteljske imovine, krađe, tapkarenje, skitnja, zlonamjerno varanje, preprodaja vrijednijih predmeta, a opaža se i sklonost ka vršenju krivičnih djela kao i krivičnim sankcijama izrečenim od strane suca za maloljetnike. Dakle, iako se radi o vrlo niskoj životnoj dobi (5. razred osnovne škole) možemo konstatirati da su obilježja spomenutih složenijih i fiksiranijih oblika ponašanja tako snažna da su obrazovala zaseban kanonički faktor.

Generatore ovakvog ponašanja učenika očito treba tražiti u okolnostima života i osobnim karakteristikama koje nadilaze ovo istraživanje. Uvidom u strukturu drugog kanoničkog faktora izoliranog na skupu varijabli za procjenu nekih obiteljskih prilika (tablica 3.2) vidljivo je da su za poremećaje

u ponašanju kod djece koja se pretežno manifestiraju izvan školske sredine, a jednim dijelom već predstavljaju krivična djela ili su na dobrom putu da to postanu, od promatranih karakteristika obiteljskih prilika jedino od značaja da su roditelji nešto više obrazovane razine, no majke nešto češće nisu zaposlene, te se opaža tendenca ka tome da obitelj nije doselila u Zagreb i da je nešto više kulturne razine. Kako su ostale promatrane karakteristike obiteljskih prilika više ili manje neutralne na orijentaciju ove kanoničke varijable, možemo samo pretpostaviti da su uzroci ponašanja o kojima je ovdje riječ pretežno negdje drugdje a izvan strukture i socijalnog statusa obitelji.

Treći par kanoničkih varijabli povezan je koeficijentom korelacije od .54, pa obilježja ponašanja učenika i njihovih obiteljskih prilika koja formiraju ovu kanoničku dimenziju imaju 29% zajedničke varijance.

Uvidom u parcijalne kanoničke koeficijente, strukturu i krosstrukturu trećeg kanoničkog faktora izoliranog na skupu varijabli za procjenu ponašanja učenika (tablica 4.1) može se konstatirati da ovu kanoničku dimenziju pretežno čine pasivni oblici poremećaja u ponašanju. Ovu skupinu učenika karakterizira sklonost hipohondrijskim jadikovkama, nametljivost, tužakanje, ulizivanje nastavniku, povučenost, potištenost i plaćljivost.

Hipohondrijske jadikovke vrlo su često simptom neurotskog razvoja ličnosti djeteta. Za određen broj neurotične djece karakteristično je da se žale na mučnine, da ponekad i povraćaju ili pak da imaju slab apetit. Posljedica takvih stanja je slaba ishranjenost koja onda postaje još boljim temeljem neurotizma.

Neurotična djeca često imitiraju ponašanja svojih neurotičnih roditelja, usvajajući takvo ponašanja već od najranijih dana djetinjstva. Tako na primjer (prema Lacković - Grgin, 1978), ako se neurotična majka uvijek kad se nađe u konfliktnoj situaciji žali na glavobolju, veoma je vjerojatno da će i njezina neurotična kćerka u sličnim situacijama svoje tegobe projicirati u smetnje rada nekog organa ili dijela tijela. Treba pri tome voditi računa da se mogu pojaviti stvarne, organske promjene koje mogu prouzročiti oboljenja nekih od tih organa. Ona nastaju tokom dugogodišnje nervne napetosti od koje trpi neurotičar, a ta napetost izaziva poremećaje u funkciji unutarnjih organa.

Grube odgojne pogreške roditelja, gubitak roditelja jednog ili oba, ili pak nedostatak roditeljske ljubavi predstavljaju osnovu za javljanje ranih dječjih neuroza, ali i za neurozu u kasnijim razdobljima života. Ako spomenuta ponašanja učenika, koja se grupiraju na trećoj kanoničkoj dimenziji, smatramo simptomima neurotskog razvoja ličnosti, onda njihove uzroke (tablica 4.2.) možemo između ostalog tražiti u razvodu roditelja (i vjerojatno svemu onome što je tom razvodu prethodilo), doseljenju obitelji u Zagreb (sa svim poteškoćama migrantskih obitelji), nižoj kulturnoj razini obitelji, kao i većoj primjeni socijalno-zaštitnih intervencija.

Iako su psihoze u osnovnoškolsko doba relativno rijetke, proučavanje anamneza oboljelih od psihoza pokazuju da su takvi bolesnici već u dječjoj dobi imali neke simptome poremećaja u ponašanju. Rani znaci psihoze mogu biti: pretjerana povučenost i apatija, nezainteresiranost za

rad koja se periodički smjenjuje s pojačanom ali bespotrebnom agilnošću, lažljivost, afektivna hladnoća ili bezrazložna i nekritična naklonost, mržnja kao i druge slične pojave u ponašanju. Neke od takvih ponašanja, uz neurotske simptome, grupiraju se na trećoj kanoničkoj dimenziji. Poznavajući rane znakove koji upućuju na neadekvatan razvoj dječje ličnosti, te poznavajući i okolne faktore koji pogoduju pojavi psihoza, smatramo da je preventivno djelovanje od neprocjenjive vrijednosti. Kada se ti rani znaci izražavaju kao apatičnost i povučенost, posebno treba brinuti se za uključivanje takve djece u grupu vršnjaka, ali ne uz pritisak već bodrenjem. Na takvo će dijete vrlo nepovoljno djelovati ako se umjesto pozitivnih oblika motiviranja upotrijebi negativna motivacija.

Četvrti kanonički faktor povezan je koeficijentom korelacije od .52, pa obilježja ponašanja učenika i njihovih obiteljskih prilika koja formiraju ovu kanoničku dimenziju imaju 28% zajedničke varijance.

Četvrti kanonički faktor izoliran na obilježjima modaliteta ponašanja učenika vrlo je jasno određen varanjem u školskim ispitnim situacijama, emocionalnom hladnoćom, sklonosti krađama i oponiranjem kolektivnim akcijama (tablica 5.1.).

Emocionalna hladnoća i otežana integracija u razredni kolektiv i u ovom je istraživanju, kao i u nizu drugih, između ostalog, posljedica života djeteta izvan obitelji. Naime, kako je vidljivo iz sklopa i strukture četvrte kanoničke dimenzije izolirane na obilježjima obiteljskih prilika, (tablica 5.2.), roditelji tih učenika nisu živjeli zajedno niti do polaska djeteta u osnovnu školu, oni su razvedeni, a dijete je već vrlo rano, u dobi

prije polaska u školu, živjelo izvan obitelji.

Ovi rezultati idu u prilog teorijama koje se, polazeći pretežno s psihoanalitičkih premisa o odlučnom utjecaju prvih godina života, bave posljedicama koje u procesu socijalizacije nastaju ranim odvajanjem djeteta od jednog ili oba roditelja.

Problemu odvojenosti djece od roditelja i njenom nepovoljnom značaju za razvoj djeteta i pojavu poremećaja u ponašanju u kriminologiji se poklanja posebna pažnja. Tim su se problemom bavili npr. Bowlby, Wootton, Andry, Naess (prema Singer, Poldrugač, Mikšaj-Todorović, 1987). No, razlike koje su utvrdili pojedini istraživači između odvojene djece i one koja žive s roditeljima mogu biti objašnjene i duljinom boravka djeteta u domu ili porodici hranitelja, karakteristikama njegove ličnosti, kvalitetom odnosa majke prema djetetu prije odvajanja i kvalitetom brige koja je djetetu pružena u domu ili porodici hranitelja. Time se treba distancirati od stava ortodoksnih psihoanalitičara da su prve godine života djeteta u obitelji toliko važne da svi ostali kasniji utjecaji postaju gotovo beznačajni (Zvonarević, 1981).

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Prema rezultatima koji su dobiveni u ovom istraživanju proizlazi da su za loš školski uspjeh, razne poteškoće vezane uz tok školovanja kao i za široku lepezu različitih poremećaja u ponašanju blažeg intenziteta, od promatranih karakteristika obiteljskih prilika, odgovorni niži obrazovni status roditelja i nepovoljna kulturna razina obitelji. S druge pak strane, za pretežno pasivne oblike poremećaja u ponašanju, povučенost, potištenost, kao i emocionalnu

hladnoću, a koje nužno ne prati lošiji školski uspjeh, odgovoran je odvojeni život roditelja, kao i rana odvojenost djeteta od jednog ili oba roditelja.

Preventivno i terapeutsko djelovanje škole u smislu uklanjanja i pedagoške ali i odgojne zapuštenosti djece osnovnoškolskog uzrasta mora se odvijati na općem školskom planu i putem individualnog djelovanja svakog nastavnika kao i stručnjaka stručnih službi škole.

U radu sa djecom koja ispoljavaju kako poteškoće na obrazovnom planu tako i one na planu ponašanja potrebno je češće primjenjivati pozitivnu motivaciju. Npr. pohvala upućena takvom djetetu može udovoljiti njegovu potrebu za isticanjem kao u svakog drugog djeteta, a djelovat će stimulatивно samo ako je izrečena na vrijeme i ako je izriče osoba do čijeg je mišljenja djetetu stalo.

Iako djeca s poremećajima u ponašanju,

odgojno zapuštena djeca, posebno ona pubertetskog uzrasta, u kontaktu s odraslima često djeluju cinično, drsko i samouvjereni, duboko u sebi oni su zapravo nesigurni, nesretni i nepovjerljivi. Uz to, često su potpuno nezadovoljni predodžbom o sebi. Stoga postupci nastavnika prema njima ne smiju predstavljati napadaj na njihovo već poljuljano samopouzdanje i dostojanstvo. To posebno vrijedi za djecu koja potječu iz obitelji lošeg imovinskog stanja, niske socijalne i kulturne razine, za djecu čiji su očevi skloni alkoholu, besposličarenju i skitnji. Osjećaj dostojanstva je u životu takve djece vrlo često ugrožen upravo zbog takvih okolnosti življenja, pa pojačavanje neugodnih čuvstava neće pridonijeti uspostavljanju zadovoljavajućih odnosa takve djece prema nastavnicima, a koji su preduvjet uspješnog rada na saniranju poteškoća koje su kod učenika prisutne.

PRILOG

Tablica 2.1

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura prvog kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju ponašanje učenika

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
OPUSPP	-.36	-.60	-.46
SKODIP	.12	-.20	-.16
DOMZAP	.10	-.47	-.36
NEOPRP	-.21	-.58	-.44
NAPNAP	-.16	-.49	-.39
IZONAP	.09	-.36	-.29
RASTRP	.01	-.28	-.21
GRICKP	-.08	-.12	-.10

nastavak tablice 2.1

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
TIKOV	-.01	-.08	-.06
MOKREP	-.23	-.20	-.15
SISANP	-.04	-.00	-.00
BRZOPP	-.01	-.17	-.13
HIPHP	.00	-.12	-.11
NAMETP	-.06	-.15	-.11
PRKOSP	.12	-.16	-.14
VERBAP	.00	-.28	-.23
FIZIAP	.01	-.31	-.24
LAGANP	-.01	-.41	-.32
MASTUP	.20	-.11	-.08
PUSENP	1.32	.11	.03
ALKOHP	-.08	-.14	-.10
BJEZKP	1.42	-.31	-.30
VLAIMP	.01	-.29	-.26
PORIMP	-1.99	-.19	-.23
KRADJP	-.20	-.35	-.29
ASOCOP	-.27	-.52	-.42
TAPKAP	.04	-.08	-.09
SKITUP	-.08	-.31	-.28
CINKAP	-.10	-.27	-.19
ULIZIP	.10	-.16	-.12
OPONIP	.09	-.14	-.11
VARASP	-.07	-.24	-.18
ZLOVAP	-.12	-.24	-.20
NEUTIP	-.18	-.47	-.36
NEUPRP	-.06	-.56	-.42
POSPAP	-.16	-.46	-.35
PREPR	.36	-.18	-.18
PLASLP	-.04	-.23	-.18
POVULP	.06	-.14	-.11
POTISP	-.05	-.16	-.13
PLACLP	.22	.02	.01
NEMARP	-.15	-.46	-.35
NEZAIP	.13	-.43	-.33
RAZMAP	.03	-.02	-.02
MUCANP	.02	-.11	-.08
VANNSP	.04	.25	.20
VANNIP	.23	.39	.29
PONRAP	-.16	-.14	-.12
PREKIP	.29	-.13	-.12
EMOMLP	-.04	-.07	-.06
SUPSPP	.10	.07	.05
EKSCEP	.08	-.14	-.10
SANKCP	-.23	-.18	-.17
DRUGKP	-.04	-.19	-.14

Tablica 2.2 - Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura prvog kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju obiteljske prilike

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
ZIDOSK	.06	.16	.12
BRACNO	.00	.09	.07
BLIZAN	-.04	-.09	-.06
ZADOSK	.04	.15	.11
RAZVED	-.76	.04	.03
OBRAOT	-.07	.52	.39
OBRAMA	.35	.70	.52
ZAPOCA	.16	.36	.27
ZAPMAJ	.09	.32	.24
RODINO	-.26	-.04	-.03
ODGINO	.24	.02	.01
MEJOTA	-.00	.18	.13
MJEMAJ	-.13	.19	.14
DOSZGB	.06	.14	.10
DOBDOS	-.00	.11	.08
KULPOR	.56	.85	.63
EVIDEN	-.20	.44	.33
SZIRID	1.00	.43	.32
MATPOM	-.19	.50	.37
POMPOR	-.04	.27	.20

Tablica 3.1 - Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura drugog kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju ponašanje učenika

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
OPUSP	.28	.18	.10
SKODIP	-.04	-.05	-.04
DOMZAP	.21	.11	.06
NEOPRP	-.28	-.16	-.11
NAPNAP	.11	-.29	-.21
IZONAP	-.18	-.41	-.29
RASTRP	-.08	.08	.04
GRICKP	.05	.01	-.00
TIKOV	.09	-.01	-.01
MOKREP	.35	.19	.12
SISANP	-.00	.01	.00
BRZOPP	-.11	-.18	-.12
MPPOHP	.05	-.10	-.08
NAMETP	.03	-.15	-.09
PRKOSP	.20	.08	-.08
VERBAP	-.25	-.19	-.14
FIZIAP	.06	-.14	-.09
LAGANP	-.10	-.18	-.13
MASTUP	-.16	-.04	-.03
PUŠENP	-.40	.07	-.02
ALKOHP	-.05	-.10	-.06
BJEZKP	-1.21	-.40	-.33
VLAIMP	.01	-.27	-.22
PORIMP	.92	-.28	-.28
KRADJP	-.15	-.22	-.17
ASOCOP	.14	-.16	-.14

nastavak tablice 3.1

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
ASOCOP	.14	-.16	-.14
TAPKAP	-.04	-.27	-.21
SKITUP	.05	-.27	-.23
CINKAP	-.20	-.14	-.09
ULIZIP	.27	.11	.07
OPONIP	-.05	-.16	-.12
VARASP	-.22	-.17	-.11
ZLOVAP	-.05	-.38	-.26
NEUTIP	.28	.32	.18
NEUPRP	.23	.16	.09
POSPAP	.06	.12	.06
PREPRP	-.56	-.33	-.27
PLASLP	-.08	-.03	-.02
POVUCP	-.22	-.04	-.02
POTISP	-.01	-.02	-.02
PLACLP	-.06	-.07	-.05
NEMARP	-.21	.05	.02
NEZAIP	.13	.10	.05
RAZMAP	-.13	-.10	-.07
MUNCANP	-.11	-.15	-.09
VANNSP	-.02	-.00	.02
VANNIP	-.15	-.16	-.10
PONRAP	.07	-.07	-.07
PREKIP	.00	-.10	-.09
EMOHLP	-.23	-.02	-.01
SUPSPP	.02	-.06	-.04
EKSCEP	-.20	-.17	-.10
SANKCP	.73	-.20	-.17
DRUGKP	-.36	-.24	-.15

Tablica 3.2

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura drugog kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju obiteljske prilike

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
ZIDOSK	-.21	.02	.01
BRACNO	-.29	-.21	-.13
BLIZAN	.12	.13	.08
ZADOSK	.52	.12	.07
RAZVED	-1.77	-.07	-.04
OBRAOT	-.05	-.15	-.10
OBRAMA	-.22	-.22	-.14
ZAPOCA	.04	-.07	-.05

nastavak tablice 3.2

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
ZAPMAJ	.06	.22	.14
RODINO	.09	.07	.04
ODGINO	-.02	.05	.03
MEJOTA	-.13	-.08	-.05
MJEMAJ	.29	.07	.04
DOSZGB	-.07	-.13	-.08
DOBDOS	.02	-.15	-.09
KULPOR	-.17	-.18	-.11
EVIDEN	.87	.14	.09
SIZRID	1.28	.12	.08
MATPOM	-.88	-.10	-.06
POMPOR	-.61	-.39	-.24

Tablica 4.1

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura trećeg kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju ponašanje učenika

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
OPUSPP	.27	.11	.06
SKODIP	-.19	-.07	-.03
DOMZAP	.12	.06	.03
NEOPRP	-.43	-.16	-.09
NAPNAP	.37	.10	.06
IZONAP	.09	.16	.10
RASTRP	.32	.02	.01
GRICKP	.07	.09	.05
TIKOVG	-.27	-.15	-.08
MOKREP	.15	-.03	-.02
SISANP	.05	.06	.03
BRZOPP	-.02	.01	.01
MIPOHP	-.33	-.34	-.18
NAMETP	-.13	-.29	-.15
PRKOSP	-.02	-.09	-.04
VERBAP	.11	.00	.01
FIZIAP	-.14	-.18	-.10
LAGANP	.17	.02	.02
MASTUP	.09	-.03	-.01
PUŠENP	-.10	-.03	-.00
ALKOHP	-.08	-.15	-.08
BJEZKP	.28	.10	.07
VLAIMP	-.10	-.10	-.04
PORIMP	.21	.07	.06
KRADJP	.01	-.12	-.06

nastavak tablice 4.1

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
ASOCOP	-.16	-.11	-.05
TAPKAP	-.13	-.12	-.06
SKITUP	-.01	-.00	.01
CINKAP	.01	-.28	-.15
ULIZIP	-.22	-.34	-.18
OPONIP	-.12	-.15	-.08
VARASP	-.11	-.13	-.07
ZLOVAP	-.04	-.10	-.05
NEUTIP	-.12	-.12	-.06
NEUPRP	.12	-.03	-.01
POSPAP	-.08	-.04	-.02
PREPRP	-.25	-.11	-.04
PLASLP	-.03	-.11	-.06
POVUCP	-.30	-.20	-.11
POTISP	-.20	-.21	-.11
PLACL	-.01	-.24	-.13
NEMARP	-.05	-.05	-.02
NEZAIP	-.03	-.07	-.03
RAZMAP	.13	.03	.02
MUCANP	.27	.13	.07
VANNSP	.21	.16	.08
VANNIP	-.09	-.11	-.06
PONRAP	.16	.18	.10
PREKIP	-.12	.18	.10
EMOMLP	-.01	.02	.01
SUPSPP	.33	.26	.14
EKSCEP	.25	.21	.11
SANKCP	-.01	-.01	.00
DRUGKP	-.12	.00	.00

Tablica 4.2

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura trećeg kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju obiteljske prilike

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
ZIDOSK	.24	.05	.02
BRACNO	.36	.02	.01
BLIZAN	.14	.18	.10
ZADOSK	-.73	-.13	-.07
RAZVED	.37	.45	.24
OBRAOT	.30	-.19	-.10
OBRAMA	-.29	-.12	-.06
ZAPOCA	-.13	-.19	-.10
ZAPMAJ	.01	-.08	-.04

nastavak tablice 4.2

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
RODINO	.01	.10	.06
ODGINO	.09	.14	.07
MJEOTA	-.37	.03	.02
MJEMAJ	.21	.14	.07
DOSZGB	.74	.29	.16
DOBDOS	-.22	.18	.10
KULPOR	.46	.21	.11
EVIDEN	.25	.25	.13
SZIRID	.31	.30	.16
MATPOM	-.49	-.25	-.13
POMPOR	-.02	-.07	-.03

Tablica 5.1

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura četvrtog kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju ponašanje učenika

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
OPUSPP	-.12	-.09	-.05
SKODIP	.00	-.05	-.02
DOMZAP	-.16	-.05	-.03
NEOPRP	.37	.10	.05
NAPNAP	-.10	-.03	-.01
IZONAP	.05	-.00	.00
RASTRP	.11	-.01	-.01
GRICKP	.11	.08	.04
TIKOVF	.10	.03	.01
MOKREP	-.23	-.08	-.04
SISANP	-.02	.02	.01
BRZOPP	-.04	-.01	-.01
HIPOHP	.14	-.04	-.02
NAMETP	.06	.05	.02
PRKOSP	-.06	-.07	-.04
VERBAP	.02	-.01	.00
FIZIAP	.24	.10	.05
LAGANP	.16	.05	.03
MASTUP	.32	.04	.02
PUSENP	.81	.00	.00
ALKOHP	.20	.18	.10
BJEZKP	.77	-.02	-.01
VLAIMP	-.27	-.09	-.05
PORIMP	-.99	-.01	-.01

nastavak tablice 5.1

	Koeficijent X	Struktura F	Krosstruktura C
KRADJP	-.28	-.17	-.09
ASOCOP	.08	.07	.04
TAPKAP	.06	.16	.09
SKITUP	-.46	-.08	-.04
CINKAP	.03	.05	.03
ULIZIP	-.03	-.12	-.06
OPONIP	-.23	-.17	-.09
VARASP	-.49	-.34	-.18
ZLOVAP	.10	.15	.08
NEUTIP	.66	.29	.15
NEUPRP	-.22	-.03	-.02
POSPAP	-.19	-.07	-.04
PREPRP	.58	.15	.08
PLASLP	.25	.15	.08
POVUCP	-.11	-.04	-.02
POTISP	-.14	-.14	-.07
PLACLP	-.21	-.11	-.06
NEMARP	.11	-.01	-.00
NEZAIP	-.16	-.03	-.01
RAZMAP	.11	.07	.04
MUCANP	.17	.13	.07
VANNSP	.04	-.02	-.01
VANNIP	.07	.09	.05
PONRAP	.10	-.06	-.03
PREKIP	.08	-.13	-.07
EMOHLP	-.24	-.21	-.11
SUPSPP	.26	.18	.09
EKSCEP	.09	-.06	-.03
SANKCP	-.38	.06	.03
DRUGKP	.23	.04	.02

Tablica 5.2

Parcijalni kanonički koeficijenti, struktura i krosstruktura četvrtog kanoničkog faktora varijabli koje procjenjuju obiteljske prilike

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
ZIDOSK	.01	.42	.22
BRACNO	-.51	-.22	-.12
BLIZAN	-.14	-.19	-.10
ZADOSK	.89	.51	.27
RAZVED	.60	.37	.19
OBRAOT	.11	.15	.08
OBRAMA	.28	.19	.10

nastavak tablice 5.2

	Koeficijent	Struktura	Krosstruktura
ZAPOCA	-.27	-.22	-.12
ZAPMAJ	-.02	-.00	-.00
RODINO	-.26	-.10	-.05
ODGINO	.09	-.04	-.02
MJEOTA	-.37	-.05	-.03
MJAMAJ	.26	.13	.07
DOSZGB	.27	.16	.09
DOBDOS	-.11	.14	.07
KULPOR	.14	.11	.06
EVIDEN	.11	.08	.04
SZIRID	-.91	.11	.06
MATPOM	-.14	-.17	-.09
POMPOR	.01	-.21	-.11

5. LITERATURA

1. Lacković-Grgin, K.: Psiho--pedagoški tretman školske djece s teškoćama u učenju i ponašanju. Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Rijeka, 1978.
2. Singer M., Poldrugač, Z., Mikšaj-Todorović Lj.: Kriminalitet djece i maloljetnika. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1987.
3. Zvonarević, M.: Socijalna psihologija. Školska knjiga. Zagreb, 1981.

Some changes in family characteristics of five grade primary school pupils and modalities of their behavioral disturbances

Summary

The relations between variables estimating pupil's behavior and variables estimating some unchangeable family circumstances have been interpreted on the bases of canonic correlation analysis, carried out on the sample of 464 five grade primary school pupils.

Obtained results stressed out four significant canonic correlation coefficient, responsible for the connection between these two clusters of variables. The results also show that for the low school success, different behavior disorders connected with schooling, as well as for the different behavioral disturbances of minor intensity, is responsible low parental educational status and unfavourable family cultural level. For the passive behavioral disturbances, as well as for the emotional coolness in pupils is responsible separate life of parents and the early separation of child and one, or both parents.